

УДК 37.015.311(477)-057.36

Д. В. ШВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, перший проректор

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СЛУЖБОВА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО) ЯК ВТІЛЕННЯ ЕВОЛЮЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

Висвітлено проблемні питання навчання в процесі практичної діяльності (службової підготовки поліцейського). Зроблено висновки про застарілість чинної системи підготовки та запропоновано конкретні зміни, які потрібно запровадити в цей процес для значного підвищення якості підготовки поліцейських. Обґрунтовано необхідність запровадження в процесі службової діяльності нової моделі навчання, що ґрунтується на ефективній взаємодії практичних підрозділів та закладів вищої освіти МВС на засадах науково-методичного контролю за процесом навчання, охоплює проведення занять і консультацій, а також обмін досвідом між закладів вищої освіти та практичними підрозділами. Крім того, запропоновано залучати до процесу службової підготовки структурні підрозділи Міністерства охорони здоров'я України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та інші служби та установи, які можуть передати працівникам поліції корисні знання та вміння.

Ключові слова: Національна поліція України, навчання в процесі практичної діяльності, службова підготовка, практичні підрозділи, заклади вищої освіти, модель навчання, функціональна підготовка, загально профільна підготовка, тактична підготовка, вогнева підготовка, фізична підготовка, домедична підготовка, безпека життєдіяльності.

Shvets, D.V. (2017), "Training in the process of practical activity (service police training) as the implementation of evolutionary nature of the formation of a police officer's personality in Ukraine" ["Navchannia v protsesi praktychnoi diialnosti (sluzhbova pidhotovka politseiskoho) yak vtillennia evoliutsiinoho kharakteru formuvannia osobystosti politseiskoho v Ukraini"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 149–159.

Актуальність дослідження. У 2015 р. було створено Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку [1, ст. 1]. У результаті цього разом із появою нового органу виконавчої влади з'явилися і нові вимоги як до самого правоохоронця, так і до його службової та професійної підготовки. Такі вимоги до працівника поліції мають надзвичайно важливе значення, адже від його професіоналізму та професійної підготовленості залежать стан правопорядку на вулицях кожного малого й великого населеного пункту, захищеність прав і свобод громадян та забезпечення спокою в державі.

Робота правоохоронця має специфічний характер, а тому навіть під час своєї службової діяльності поліцейські повинні постійно підвищувати рівень своєї майстерності, щоб гідно відповідати всім викликам, що постають перед ними в процесі службової діяльності, та завжди бути на крок попереду правопорушників.

Метою цієї роботи є вивчення й аналіз особливостей навчання поліцейських у процесі їх практичної діяльності. Завдання статті – вста-

новити особливості службової підготовки поліцейських, специфіку вимог до поліцейського, що висувуються у процесі навчання, та критерії формування особистості у процесі службової підготовки.

Стан дослідження. Цією проблематикою від початку реформи займаються такі науковці, як О. О. Бандурка, О. Ю. Дрозд, М. О. Качинська, А. М. Клочко, А. Т. Комзюк, В. А. Ліпницький, В. В. Сокурєнко, С. О. Шатрава та ін., проте їх наукові роботи були лише дотичними до заявленої тематики, що і обумовлює потребу в її комплексному дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Службова підготовка – це система заходів, спрямованих на закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [1].

Організація службової підготовки поліцейських здійснюється відповідно до вимог законодавства України, а також згідно з наказом Міністерства внутрішніх справ від 26.01.2016 № 50 (Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України) [2] та Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських,

яких вперше прийнято на службу в поліції, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 № 105 [3].

На регіональному рівні проведення службової підготовки регламентується відповідним наказом про організацію службової підготовки особового складу підрозділів ГУНП в області. Такі накази видаються щорічно та спрямовують організацію службової підготовки в новому навчальному році. У них указується, коли починається навчальний рік, коли він закінчиться та коли будуть проведені підсумкові перевірки рівня службової підготовки поліцейських.

Головною метою навчання поліцейських у процесі практичної діяльності є розвиток їхніх професійних якостей та здібностей без відриву від практичної діяльності, а також формування правоохоронцями власної особистості на тлі зовнішніх чинників і процесів, зумовлених специфікою служби та напрямом службової діяльності.

Службова підготовка відіграє надважливу роль у процесі формування особистості поліцейського. На жаль, у тому форматі, в якому вона проводилася донедавна, така діяльність не давала належних результатів і не реалізовувала своє основне призначення – підвищення ефективності функціонування поліцейського. Хочемо зазначити, що лише якісне й регулярне тренування фізичних і тактичних навичок забезпечує належне виконання поліцейським службових обов'язків. Відповідно, службова підготовка повинна складатися з двох частин – теоретичної та практичної. Теоретична частина службової підготовки поліцейського має здійснюватись у вигляді сучасних форм навчання, роз'яснення актуальних службових питань і новел законодавства, усунення виявлених недоліків під час виконання службових обов'язків тощо [4]. Навчальні плани та матеріали теоретичної підготовки повинні розроблятися профільними кафедрами закладів вищої освіти (далі – ЗВО) системи МВС. А практична частина реалізується у вигляді отримання необхідних практичних навичок та оволодіння найбільш сучасними й ефективними прийомами дій у різних службових ситуаціях.

Реальність сьогодення вимагає від поліцейських більшої віддачі у своїй роботі та готовності до дій в екстремальних ситуаціях, а це є неможливим без постійного вивчення нормативного матеріалу, який часто змінюється та доповнюється. Разом із тим саме практична діяльність зумовлює набуття поліцейським власного професійного досвіду, вміння аналізувати свої та чужі дії й адекватно реагувати на конфліктні ситуації.

Необхідність підвищення кваліфікації після навчання за загальним початковим тренінгом під час роботи та через регулярні проміжки часу й тренінгів для спеціалістів, менеджменту й керівництва, коли це необхідно, проголошено також на європейському рівні [5].

Розвиток поліцейського під час навчання нерозривно пов'язаний з розвитком самої поліції, її сил та засобів, а також покладених на неї завдань. Для того щоб зрозуміти принципи службової підготовки, треба виходити з тенденцій, що склалися на сьогодні у суспільстві й у державі. Це, насамперед, високі вимоги щодо відбору до поліції, демократизація суспільства, створення власних тенденцій розвитку поліції та відхід від форм діяльності колишньої міліції, вимоги до освіти відповідно до європейських стандартів, формування творчого та критичного мислення, розвиток особистісних якостей тощо.

Також привертає до себе увагу той момент, що службова підготовка – це навчання без відриву від виконання поліцейськими своїх службових обов'язків, адже у полісменів через специфіку трудової діяльності та кадровий некомплект у підрозділах поліції часто не вистачає часу на постійні виїзди до закладів освіти для поглиблення знань та оволодіння новими навичками. Тому частину навчального навантаження полісмен отримує у підрозділі, де він проходить службу.

Основними завданнями службової підготовки є:

- підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності виконувати завдання з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки;

- вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України;

- удосконалення керівним складом органів (закладів, установ) поліції навичок управління поліцейськими.

Плановою документацією в системі службової підготовки є:

- наказ керівника органу (закладу, установи) поліції про організацію службової підготовки на навчальний рік;

- тематичний план зі службової підготовки;

- розклад занять зі службової підготовки;

- графік проведення навчальних зборів.

У тематичному плані вказується назва дисципліни, загальна кількість годин, відведених на її вивчення, кількість лекційних, семінарських і практичних та контрольних-перевірочних

занять. Тобто в цьому документі визначається, скільки годин навчального навантаження повинен отримати кожен поліцейський у відповідному навчальному році.

У розкладі занять, окремо за кожною навчальною дисципліною, визначаються дати проведення занять, указуються навчальні теми та кількість годин, відведених на кожну з них, форми проведення занять і місце, де вони відбуватимуться. Також указуються звання, прізвище, ім'я та по батькові особи, відповідальної за проведення занять.

Обліковою документацією в системі службової підготовки є:

– журнал обліку відвідування та успішності поліцейських зі службової підготовки – у цьому документі вказується, скільки осіб було на кожному занятті, скільки осіб та з яких причин були відсутні; також до нього вносяться дати проведення перевірок, їх результати та період і зміст виконаних заходів для усунення недоліків з організації службової підготовки у навчальній групі; окремо ведеться облік результатів перевірки рівня службової підготовленості особового складу навчальної групи за кожною дисципліною;

– журнал обліку результатів здачі заліків зі службової підготовки перед призначенням поліцейських на вищі посади та з вогневої підготовки перед закріпленням за поліцейськими вогнепальної зброї; такі перевірки необхідні для того, щоб переконатись, що поліцейський за своїми знаннями та вміннями здатен успішно виконувати свої обов'язки на новій посаді;

– картка обліку професійного навчання поліцейського – є необхідною для реєстрації дати направлення на курси (навчальні збори) та дати їх закінчення (заводиться окремо для кожного поліцейського);

– контрольно-наглядова справа з організації службової підготовки.

Варто зазначити, що вся планова документація розробляється до початку навчального року. Заняття зі службової підготовки проводяться згідно з тематичним планом і розкладом занять.

Наразі можемо констатувати, що основними формами службової підготовки є такі:

– навчальні заняття в групах за місцем служби – складають основну масу занять зі службової підготовки та являють собою лекційні або практичні заняття безпосередньо за місцем проходження служби; саме на реформування цієї форми занять і буде спрямовано цю роботу, оскільки навчання за місцем служби, за умови якісно нової організації навчального

процесу, зможе вивести поліцейських на новий професійний рівень;

– навчальні збори – це форма організації службової підготовки поліцейських, яка передбачає підвищення їх професійної готовності до виконання службових завдань, що проводиться на базі тренінгового центру або закладу (установи); для цього підрозділ відряджає поліцейського на навчання до тренінгового центру ГУНП, де він стаціонарно проходить навчання, після чого складає іспити й отримує відмітку про проходження зборів;

– самостійне навчання (здійснюється впродовж усього строку служби поліцейського з метою безперервного, систематичного поповнення та поглиблення знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання службових завдань).

Організація службової підготовки в органі (закладі, установі) поліції здійснюється відповідно до письмового наказу його керівника, в якому визначаються завдання на новий навчальний рік, здійснюється розподіл поліцейських за навчальними групами з урахуванням специфіки службової діяльності, визначаються день тижня, час і місце проведення занять, керівники навчальних груп, інструктори (у тому числі позаштатні) з особистої безпеки, затверджується склад комісії з перевірки рівня службової підготовленості поліцейських перед призначенням їх на вищі посади та вогневої підготовки перед закріпленням за ними вогнепальної зброї.

Відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України цю підготовку можна класифікувати таким чином:

– функціональна підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків;

– загальнопрофільна підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським умінь та навичок практичного застосування теоретичних знань щодо формування готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань;

– тактична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень і психологічної

готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику;

– вогнева підготовка – це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірності її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо;

– фізична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності [2].

Згідно з положеннями ст. 30 закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична підготовка є частиною загальної системи навчання та виховання працівників правоохоронних органів і спрямована на забезпечення фізичної готовності особового складу до професійної діяльності [6]. Так, відповідно до ст. 1 закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична підготовка виступає складовою частиною одного з трьох напрямів фізичної культури, а саме виховання різних груп населення, та полягає у формуванні рухових умінь та навичок людини, розвитку її фізичних якостей і здібностей з урахуванням професійної діяльності. У свою чергу, фізичне виховання різних груп населення – це напрям фізичної культури, пов'язаний із процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та вмінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті. Фізична культура визначається законом як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури та спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя [6].

Тут варто зазначити, що особливості програми фізичної підготовки поліцейського повинні відповідати тим завданням та готувати до тих ситуацій, які можуть виникнути перед поліцейським у процесі його службової діяльності. Значно більше уваги слід приділяти саме вивченню прийомів рукопашного бою, розвитку навичок боротьби та ударної техніки.

На нашу думку, заняття з вивчення прийомів боротьби та ударної техніки є принципово важливими для поліцейських територіальних підрозділів поліції, оскільки оперуповноваженому або патрульному необхідно вміти захистити себе від нападу та затримати правопору-

шника, який може бути фізично сильнішим за правоохоронця. Тому необхідно, щоб правоохоронець вправно застосовував прийоми рукопашного бою. Для цього потрібно обладнати спортивні зали підрозділів поліції спеціальним килимом для боротьби (татамі) площею не менше ніж 45 кв. м та мати необхідний інвентар, до якого, як мінімум, входять манекен для боротьби, боксерські груши, боксерські рукавички, лапи тощо. У разі неможливості з об'єктивних причин обладнати таке приміщення на території підрозділу необхідно в дні занять орендувати приватний тренувальний зал або зал іншої установи/організації, який відповідає вищезазначеним вимогам, для проведення занять з рукопашного бою.

Також проблемним моментом фізичного виховання поліцейських часто є відсутність тренажерів та іншого необхідного приладдя для фізичного розвитку працівників. У тих підрозділах поліції, де неможливо з будь-яких причин обладнати свій власний спортивний зал, необхідно виділяти кошти на оренду приватних тренажерних залів у дні занять із фізичної підготовки.

У разі фізичної підготовки більш гостро, ніж в інших випадках, стоїть проблема нехтування заняттями з боку працівників та керівництва підрозділів. Замість проведення тренувань особовий склад просто займається виконанням своїх службових обов'язків, оскільки керівництву не вигідно, щоб працівники замість виконання роботи «на показник» займалися своїм фізичним вихованням. У результаті цього, коли настає час заліків, підрозділи демонструють низький рівень фізичної підготовленості. Це зумовлено тим, що на фізичну підготовку насправді необхідно відводити значно більше часу, її неможливо ефективно провести у «стилій формі» та швидко повернутись до роботи.

Функціональна підготовка – це вид службової підготовки, в рамках якого правоохоронці вивчають:

– міжнародно-правові акти та законодавство України у сфері дотримання прав і свобод людини та громадянина;

– особливості застосування нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національної поліції України, залежно від специфіки та профілю службової діяльності, а також удосконалення навичок складання службових і процесуальних документів;

– вимоги щодо дотримання поліцейськими дисципліни та законності;

– прийоми та способи успішного виконання службових завдань відповідно до службових

обов'язків поліцейського, а також до вимог трудової дисципліни;

- етичні норми поведінки та толерантності під час виконання поліцейським службових обов'язків, а також у повсякденному житті;

- позитивний досвід у роботі Національної поліції України, правоохоронних та поліцейських органів зарубіжних держав;

- аспекти вдосконалення процесу управління органами поліції та людськими ресурсами.

Вивчення міжнародно-правових актів і законодавства України у сфері дотримання прав і свобод людини та громадянина необхідно проводити під пильним науково-методичним керівництвом спеціалізованих педагогічних кадрів відомчих ЗВО. Така особлива увага до цього аспекту навчання зумовлюється особливою важливістю цієї частини функціональної підготовки для кожного правоохоронця як людини, покликаної захищати громадян від протиправних посягань на їхні права та свободи.

Удосконалення навичок складання службових і процесуальних документів має здійснюватись під науково-методичним керівництвом викладачів кафедри адміністративної діяльності поліції та кримінального процесу територіально наближених відомчих ЗВО. Така взаємодія повинна ліквідувати значні розбіжності між науково розробленими методиками складання документів і тим, як вони складаються на практиці.

Про необхідність звернення окремої уваги на вивчення дисципліни «толерантність», зважаючи на обрання західного взірця правоохоронної системи, буде йтись далі.

Що стосується вивчення позитивного досвіду роботи правоохоронних та поліцейських органів зарубіжних держав, то, на нашу думку, необхідно посилити роботу науково-дослідних лабораторій з проблем протидії злочинності, зокрема вони повинні: 1) здійснювати постійний моніторинг змін і реформ у діяльності підрозділів поліції іноземних держав; 2) аналізувати практику роботи таких підрозділів і вирішувати, які саме моделі та прийоми діяльності закордонних правоохоронних органів можна та доцільно запроваджувати в практику функціонування Національної поліції України; 3) проводити моніторинг ефективності цих нововведень.

Особи, які перебувають на посадах середнього й вищого складу поліції апарату НП, апаратів МТОНП, ГУНП і закладів (установ), опановують цей вид підготовки самостійно. На нашу думку, така модель є неефективною й потребує зміни. На вказаних людей покладено

значно більший обсяг повноважень та більшу відповідальність, а тому вони повинні навчатись під безпосереднім контролем і керівництвом найбільш кваліфікованого (не нижче доцента кафедри) науково-викладацького складу ЗВО МВС.

Навчання з тактичної підготовки передбачає набуття та вдосконалення поліцейськими навичок щодо:

- збирання, узагальнення й аналізу інформації про оперативну обстановку, прогнозування розвитку подій, прийняття раціональних управлінських рішень;

- формування морально-психологічної стійкості до виконання службових завдань в особливих умовах;

- перевірки документів у підозрілих осіб, доставляння правопорушників до підрозділу поліції, зупинки та огляду транспортного засобу;

- огляду місць можливого перебування осіб, які переховуються від слідства й суду, ухиляються від виконання кримінального покарання;

- дій у разі виявлення вибухових пристроїв та речовин (у тому числі наркотичних);

- припинення групових порушень публічного (громадського) порядку та масових заворушень;

- затримання правопорушників (у тому числі озброєних, у будинках та на місцевості) як особисто, так і в складі наряду з правомірним застосуванням поліцейських заходів примусу;

- припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, застосування та використання зброї в службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження);

- володіння прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, у разі силового припинення протиправних проявів, а також у разі аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій;

- ефективного застосування основних різновидів спеціальних засобів, які перебувають на оснащенні в органах поліції, та дотримання правил їх експлуатації;

- з інших питань тактичної підготовки, які виникають у процесі службової діяльності.

Цей вид службової підготовки необхідно проводити під наглядом і керівництвом науково-педагогічного складу кафедр тактико-спеціальної підготовки територіально наближених ЗВО МВС. Разом із тим варто зазначити, що саме працівники практичних підрозділів мають більший практичний досвід застосування тактичних навичок, тому важливо налагодити систему навчання, відповідно до якої під час

консультацій з викладачами ЗВО (про таку систему навчання буде йтись далі) викладачі будуть не лише навчати тактичних прийомів і навичок, а й отримувати безпосередньо від працівників практичних підрозділів інформацію про результати практичного застосування таких прийомів. Це дозволить викладачам тактико-спеціальної підготовки постійно оновлювати й аналізувати інформацію щодо рівня ефективності тієї чи іншої тактики дій у різних ситуаціях практичної діяльності та використовувати цю інформацію в подальшій науково-практичній діяльності. Інформація про практику застосування тактичних прийомів і навичок повинна централізовано збиратись та оброблятися представниками кафедри за допомогою проведення опитувань і тренінгових занять у практичних підрозділах. Така взаємодія практичних та наукових кадрів принесе значну користь обом сторонам навчального процесу.

Також зазначимо, що працівники підрозділу професійного навчання й інструктори мають перебувати у постійному взаємозв'язку з підрозділами профільних кафедр шляхом проведення спільних занять тренінгового типу, спільно з викладачами розробляти науково-методичні рекомендації щодо проведення занять.

Окрему увагу слід приділити проведенню занять зі страйкболу або пейнтболу на спеціально обладнаних тактичних містечках (полігонах), у тирах (стрільбищах) та спортивних залах (майданчиках). На таких заняттях працівники практичних підрозділів разом із працівниками тренінгових центрів і науково-педагогічним складом кафедри тактико-спеціальної підготовки можуть повноцінно відпрацювати тактику дій у ситуаціях безпосереднього вогневого контакту з групою злочинців або особою, яка чинить збройний опір, або операцію зі звільнення заручників. Регулярне проведення таких занять є підкреслено необхідним для оперативних підрозділів, підрозділів конвоювання, патрульної поліції та підрозділів спеціального призначення, оскільки моделює реальні бойові умови. Особливу увагу слід приділити проведенню таких занять серед особового складу підрозділів поліції, які несуть службу в зоні проведення АТО.

Окремо про важливість формування морально-психологічної стійкості до виконання службових завдань в особливих умовах буде розповідатись нижче.

До складу загальнопрофільної підготовки входять:

- домедична підготовка;
- безпека життєдіяльності.

Домедична допомога – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи [7]. Поліцейські безпосередньо підпадають під категорію суб'єкта домедичної допомоги.

Підкреслюючи особливу важливість домедичної підготовки, пропонуємо запровадити практику регулярного проведення тренінгових занять з обов'язковим залученням персоналу територіально наближених станцій швидкої допомоги, пунктів невідкладної допомоги або найближчих лікарень. Такі новації значно підвищать ефективність цих занять і в кризових ситуаціях допоможуть зберегти багато життів як цивільних осіб, так і самих поліцейських. Навчальні плани з цієї дисципліни повинні розроблятися кваліфікованими науково-педагогічними кадрами ЗВО МВС із обов'язковим залученням до їх створення науково-педагогічних кадрів ЗВО МОЗ, оскільки лише така взаємодія може зробити ці навчальні плани дійсно актуальними й ефективними.

На нашу думку, науково-педагогічному складу ЗВО системи МВС, які викладають дисципліну «домедична підготовка» та в майбутньому будуть залучені до розробки навчальних планів і викладання цієї дисципліни, необхідно проходити курси підготовки та підвищення кваліфікації для осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу. Така підготовка та підвищення кваліфікації здійснюються на базі медичних і фармацевтичних ЗВО I–IV рівня акредитації незалежно від форми власності та підпорядкування з метою набуття особами, які згідно зі своїми службовими обов'язками зобов'язані надавати домедичну допомогу, знань і практичних навичок із надання такої допомоги особам, які перебувають у невідкладному стані. У перспективі до викладання домедичної допомоги повинні залучатися лише особи, які пройшли ці курси.

На жаль, на практиці така взаємодія не відбувається, і через це життя та здоров'я поліцейських і цивільних осіб ставиться під загрозу. У перспективі потрібно й надалі розширювати спектр взаємодії підрозділів НПУ та МОЗ.

Безпека життєдіяльності – це навчання, спрямоване на здобуття поліцейськими теоретичних

знань та оволодіння практичними вміннями й навичками, необхідними для формування готовності до мінімізації та нейтралізації небезпек, що можуть загрожувати життю й здоров'ю поліцейського або інших осіб, а також збереженню матеріальних цінностей.

Для забезпечення максимальної ефективності розробка навчальних планів з безпеки життєдіяльності має здійснюватись працівниками кафедри тактико-спеціальної підготовки ЗВО МВС із постійною та обов'язковою взаємодією з науково-педагогічним складом профільних кафедр ЗВО цивільного захисту.

Навчання з вогневої підготовки передбачає:

- вивчення матеріальної частини зброї, її тактико-технічних характеристик, заходів безпеки під час поводження з нею, а також порядку та правил її застосування й використання;

- формування та вдосконалення у поліцейських практичних навичок вправного та безпечного поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне діставання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок під час стрільби тощо);

- виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різних положень, з перенесенням вогню по мішенях тощо;

- відпрацювання нормативів із вогневої підготовки.

Слід зауважити, що існуючі методики проведення занять із вогневої підготовки здебільшого безнадійно застаріли та не відповідають вимогам ХХІ ст., і науково-педагогічному складу кафедр вогневої підготовки відомчих ЗВО необхідно в найкоротший строк розробити нові методики проведення занять. Такі методики мають спиратись на ретельно відібраний досвід правоохоронних органів іноземних держав та новітні розробки вітчизняних учених.

Керівники навчальних груп і працівники тренінгових центрів в обов'язковому порядку повинні проводити регулярні збори на базі ЗВО МВС та спільні з викладачами виїзні стрільби.

Із часом треба буде запровадити практику обов'язкової окремої підготовки керівників навчальних груп із вогневої підготовки. У процесі такої підготовки ці працівники під керівництвом кафедри вогневої підготовки територіально наближеного ЗВО МВС будуть проходити інтенсивний курс навчання, після чого складати відповідні заліки й отримувати сертифікат інструктора. Лише після такого курсу інструктори будуть допущені до проведення занять з особовим складом. Така програма підготовки є необхідною вимогою для

покращення якості стрілецької підготовленості поліцейських.

У перспективі розвитку системи підготовки інструкторів на базі ЗВО МВС може відбуватись старт програми підготовки інструкторів з практичної стрільби за кошти приватних осіб. Така програма дозволить організувати в Україні централізовану та якісну систему підготовки приватних інструкторів, що знизить ризик нещасних випадків під час поводження з вогнепальною зброєю.

Усі види службової підготовки є взаємопов'язаними між собою та являють собою цілісну систему підготовки поліцейського.

Заняття зі службової підготовки в підрозділах поліції повинні проводитись щотижня в робочий час згідно з розкладом занять і тематичним планом. При цьому визначаються основний та додатковий день проведення занять. У встановлені для цього дні та часи забороняється проведення інших заходів, не передбачених навчальними планами. У виняткових випадках, викликаних службовою необхідністю, треба обов'язково погоджувати з підрозділом професійного навчання УКЗ ГУНП в області разове перенесення занять.

Тепер пропонуємо розглянути, скільки годин відводиться на кожний аспект підготовки в різних типах підрозділів. Усього існують три категорії підрозділів:

- поліцейські підрозділи поліції особливо-го призначення;

- поліцейські територіальні відділи (відділення) поліції;

- підрозділи апарату центрального органу управління поліції, апаратів територіальних (міжрегіональних) органів поліції, закладів та установ, у тому числі навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Для співробітників підрозділів першої категорії – поліцейських підрозділів особливо-го призначення – встановлюється найбільше навчальне навантаження (257 навчальних годин). Це обумовлено особливо високими вимогами до підготовки спецпризначенців. Так, вони порівняно з іншими категоріями витрачають удвічі більше часу на заняття з вогневої підготовки, майже вдвічі більше – на тактичну підготовку та значно більше годин – на фізичну підготовку.

У другій категорії – поліцейські територіальних відділів (відділень) поліції – необхідно окремо виділити карний розшук, підрозділи конвоювання та патрульну поліцію, оскільки працівники цих підрозділів мають не менш небезпечну роботу, ніж ті самі спецпризначенці.

Тому для них необхідно порівняно із загальним навантаженням другої категорії підвищити кількість навчальних годин із вогневої, фізичної й тактичної підготовки.

Для поліцейських третьої категорії встановлено меншу кількість навчальних годин за всіма напрямками службової підготовки, а заняття з функціональної й тактичної підготовки взагалі відсутні.

На нашу думку, в усіх категоріях поліцейських необхідно збільшити хоча б до 18 годин навчальне навантаження з домедичної допомоги, оскільки майстерне володіння цими знаннями та навичками в критичній ситуації може допомогти поліцейському врятувати життя його колеги або цивільної особи, яка опинилася в тяжкому стані.

Керівники поліції всіх рівнів є відповідальними за організацію службової підготовки в підпорядкованих підрозділах. У Положенні про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України зазначається, що поліцейські зобов'язані відвідувати заняття в системі службової підготовки. Виняток становлять особи, які перебувають на добовому чергуванні, лікарняному, сесії, у відпустці чи відрядженні.

Чинні підзаконні нормативно-правові акти МВС та Національної поліції України встановлюють дисциплінарну відповідальність поліцейських, які:

- порушують наказ керівника органу (закладу, установи) поліції про організацію службової підготовки;

- отримали незадовільну оцінку зі службової підготовленості за результатами перевірки органу (закладу, установи) поліції.

Для осіб, які отримали незадовільну оцінку з будь-якого виду підготовки, необхідно запровадити проведення додаткових занять для того, щоб особа мала можливість підвищити рівень своїх умінь і навичок. Запровадження додаткових занять є необхідним заходом, адже самі по собі дисциплінарні стягнення не підвищать підготовленість працівника.

Перелік навчальних дисциплін (предметів), час, відведений на їх вивчення, та строки підготовки визначаються відповідними навчальними програмами (планами), які розробляються кадровим підрозділом апарату Національної поліції України, погоджуються із зацікавленими структурними підрозділами апарату Національної поліції та затверджуються керівництвом МВС.

Отже, у результаті систематичних порушень порядку проведення службової підготовки та

неналежного вивчення навчальних дисциплін підготовленість поліцейських залишається на незадовільному рівні. Розглянемо стан підготовленості працівників органів Національної поліції України на прикладі правоохоронців ГУНП в Донецькій області, на яких, окрім стандартних обов'язків поліцейського, покладено велику відповідальність – нести службу в зоні проведення АТО.

Так, підсумкова перевірка рівня службової підготовленості поліцейських ГУНП в Донецькій області у 2016 р. показала, що продовжують траплятися суттєві недоліки на цьому напрямку службової діяльності; було виявлено, що жоден із підрозділів поліції не склав підсумкову перевірку вище, ніж на «задовільно», а 2 з 23 територіальних підрозділів (Добропільське та Олександрівське ВП) отримали загальну оцінку «незадовільно».

За результатами перевірки з 3832 працівників поліції, які її складали, 586 (або 15 %) отримали загальну незадовільну оцінку зі службової підготовки. Найбільша кількість таких працівників – у Центральному (26 %), Приморському, Нікольському, Добропільському (по 23 %), Олександрівському (21 %), Лівобережному та Мангушському ВП (по 20 %) [8].

Зазначені показники свідчать про те, що навіть у найвідповідальніших підрозділах системи МВС ефективність службової підготовки залишається на незадовільному рівні.

Один із важливих недоліків службової підготовки полягає у тому, що чинний комплекс заходів із підготовки поліцейського не передбачає морально-психологічну та етичну підготовку. Чомусь ці два надважливі аспекти підготовки поліцейського завжди залишались без уваги, хоча якісна морально-психологічна підготовка здатна допомогти правоохоронцям витримати непрості, а іноді й відверто важкі умови несення служби. Морально та психологічно підготовлені поліцейські зможуть витримати всі екстремальні навантаження, які готує для них службова діяльність, і таким чином завдяки належній психологічній підготовці нам вдасться зменшити швидкість «плинності» кадрів у підрозділах поліції.

Крім того, поза увагою залишено патріотичне виховання майбутніх захисників правопорядку, що в сучасних реаліях не дає гарантії від випадків зради серед поліцейських чи нехтування ними присягою поліцейського. І це при тому, що саме поліцейський в очах більшості громадян є «обличчям держави» й завдяки своєму прикладу здатен як підвищити, так і погіршити патріотичний настрій населення.

Для таких підрозділів, як карний розшук і патрульна поліція, та для працівників ізоляторів тимчасового тримання необхідно вивчати в рамках курсу функціональної підготовки таку дисципліну, як «міжнародно-правові стандарти щодо запобігання катуванням». Також необхідно запровадити курс лекцій із навчальної дисципліни «толерантність» для всіх підрозділів поліції, які мають справу з безпосередньою роботою з людьми, та для керівників підрозділів усіх рівнів. Постійне вивчення та поглиблення знань із цих предметів є особливо важливим у контексті досягнення Національною поліцією України західних стандартів правоохоронної діяльності, адже саме толерантне ставлення до людей та запобігання й профілактика фактів катування затриманих є ознаками дійсно європейської правоохоронної системи. Вочевидь, саме цю компоненту необхідно якомога швидше посилити, внівши відповідні зміни до нормативно-правових актів МВС та Національної поліції України, що регламентують службову підготовку поліцейських. Лише в такому випадку можна розраховувати на формування в них здібностей і якостей відданого захисника прав і свобод українських громадян, якісного професіонала та справжнього патріота Української держави, готового віддати за неї своє життя.

Хочемо звернути увагу і на той факт, що відповідальні за проведення занять самі часто не мають необхідних знань і навичок для того, щоб навчати особовий склад. І цілком логічно, що особа, яка сама не знає матеріал на високому рівні, не зможе правильно й ефективно донести його до навчальної групи. Через це пропонуємо на базі ЗВО системи МВС створити спеціальні курси для осіб, відповідальних за проведення занять зі службової підготовки. На таких заняттях вищезгадані особи будуть отримувати більш глибокі й актуальні знання від провідних науковців і викладачів вишів системи МВС і після цього зможуть ефективно передати ці знання особовому складу в підпорядкованих підрозділах.

На нашу думку, також необхідно залучати викладачів ЗВО системи МВС до проведення як лекційних, так і практичних занять у ближніх територіальних підрозділах, адже лише за допомогою професіоналів можна досягти підвищення ефективності навчання в процесі службової діяльності. При цьому цілком зрозуміло, що викладачі не в змозі приїхати в кожний структурний підрозділ, щоб особисто провести заняття, а тому пропонуємо проводити заняття з особовим складом віддалених від

вишу підрозділів у форматі відеоконференції. Таким чином, працівники отримуватимуть знання від справжніх професіоналів, а формат відеоконференції допоможе викладачам раціонально розподілити час та встигнути провести заняття в усіх закріплених за ними підрозділах.

За кожним викладачем повинна бути закріплена певна кількість підшефних навчальних груп із територіально наближених практичних підрозділів. Із цією групою він повинен періодично проводити заняття та консультації, стежити за рівнем підготовленості групи.

Ми пропонуємо алгоритм дій, за якого більшість навчальних занять, як і раніше, будуть проводити керівники навчальних груп, але для того, щоб бути допущеними до керування навчальною групою, вони повинні будуть пройти спеціальні «курси підготовки керівників навчальних груп», у результаті чого разом із підвищенням рівня їх знань і вмінь зросте і ефективність навчання в підпорядкованих їм підрозділах, а, наприклад, кожне третє заняття проводитиме кваліфікований викладач у форматі відеоконференції.

На останніх заняттях, перед закінченням кожного навчального року та проведенням заліків, для закріплення отриманих знань і підбиття підсумків навчання за поточний навчальний рік необхідно влаштувати виїзні заняття з викладачами. Під час таких занять викладачі будуть прибувати до попередньо закріплених за кожним із них підрозділів і проводити підсумкові заняття для особового складу кожної навчальної групи. Інші виїзні заняття з викладачами проводитимуться за письмовим запитом УКЗ ГУНП в областях.

Такі зміни в процесі службової підготовки приведуть до значного підвищення рівня вмінь, знань та навичок працівників практичних підрозділів Національної поліції України. У результаті поліцейські будуть отримувати більш повні й актуальні знання та реально навчатися, не відриваючись від практичної діяльності. Іншою перевагою такої моделі службової підготовки є створення нерозривності й постійного взаємозв'язку між практичними підрозділами та науково-викладацьким складом вишів системи МВС. У результаті цього викладачі будуть постійно пов'язаними із закріпленими за ними практичними підрозділами та не лише постійно навчатимуть особовий склад, але й самі перейматимуть досвід у практичних працівників.

Як не дивно, але після випуску з ВНЗ або закінчення курсу первинної професійної підготовки полісмен із часом, як правило, лише погіршує свої показники з дисциплін, що входять

до службової підготовки. Цей факт найкраще демонструє неефективність наявної на цей момент системи навчання в процесі службової діяльності.

На підставі вказаного вище можемо зробити **висновок**, що на сьогодні система навчання в процесі практичної діяльності працює за застарілою, неефективною системою, через що якість навчання в процесі службової діяльності залишається на незадовільному рівні, але за допомогою запровадження необхідних змін до цього процесу ми зможемо значно підвищити якість підготовки поліцейських. Для цього необхідно здійснити рішуче та глибоке реформування цього виду навчання поліцейських, перетворити його з «надокучливої формальності»

на ефективний спосіб підвищення знань, умінь і майстерності поліцейських. Службова підготовка відіграє колосальну роль у процесі підвищення професіоналізму поліцейських, оскільки триває впродовж усього строку служби, тому, змінивши та покращивши її проведення, ми зможемо значно підвищити рівень майстерності правоохоронців і, як наслідок, значно підвищити загальну ефективність роботи Національної поліції України.

Є гарний вислів: ми можемо стільки, скільки знаємо й уміємо. А тому від того, яким буде рівень професійної компетенції працівника поліції, залежить і рівень безпеки в суспільстві, а звідси – і рівень довіри як до поліції зокрема, так і до держави загалом.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 17.11.2017).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 17.11.2017).
3. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 18.11.2017).
4. Кравченко І. С. Професійне навчання поліцейських в Україні: новели та перспективи. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 4 (II). С. 94–100.
5. Про Європейський кодекс поліцейської етики : рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи : ухвал. 19.09.2001 // Центр політико-правових реформ : сайт. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 18.11.2017).
6. Про фізичну культуру і спорт : закон України від 24.12.1993 № 3808-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3808-12> (дата звернення: 17.11.2017).
7. Про екстрену медичну допомогу : закон України від 05.07.2012 № 5081-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17> (дата звернення: 22.11.2017).
8. Про організацію службової підготовки особового складу підрозділів ГУНП в Донецькій області у 2017 навчальному році : наказ ГУНП в Донецькій області від 10.01.2017 № 32. Служб. док.

Надійшла до редакції 01.12.2017

ШВЕЦ Д. В. ОБУЧЕНИЕ В ПРОЦЕССЕ ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (СЛУЖЕБНАЯ ПОДГОТОВКА ПОЛИЦЕЙСКОГО) КАК ВОПЛОЩЕНИЕ ЭВОЛЮЦИОННОГО ХАРАКТЕРА ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ПОЛИЦЕЙСКОГО В УКРАИНЕ

Рассмотрены проблемные аспекты обучения в процессе практической деятельности (служебной подготовки полицейского). Сделаны выводы о застарелости существующей системы подготовки и предложено внести конкретные изменения, которые нужно внести в этот процесс для значительного повышения качества подготовки полицейских. Обоснована необходимость внедрения в процессе служебной деятельности новой модели обучения, которая основана на эффективном взаимодействии практических подразделений и учреждений высшего образования МВД на основе научно-методического контроля над процессом обучения, охватывает проведение занятий и консультаций, а также обмен опытом между учреждениями высшего образования и практическими подразделениями. Кроме того, предложено привлекать к процессу служебной подготовки структурные подразделения Министерства здравоохранения Украины, Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям и другие службы и учреждения, могущие передать работникам полиции полезные знания и умения.

Ключевые слова: *Национальная полиция Украины, обучение в процессе практической деятельности, служебная подготовка, практические подразделения, учреждения высшего образования, модель обучения, функциональная подготовка, общепрофильная подготовка, тактическая подготовка, огневая подготовка, физическая подготовка, домедицинская подготовка, безопасность жизнедеятельности.*

SHVETS D. V. TRAINING IN THE PROCESS OF PRACTICAL ACTIVITY (SERVICE POLICE TRAINING) AS THE IMPLEMENTATION OF EVOLUTIONARY NATURE OF THE FORMATION OF A POLICE OFFICER'S PERSONALITY IN UKRAINE

The problem issues of training in the process of practical activity (service police training) have been highlighted. A comprehensive analysis of the current normative and legal base regulating this process has been carried out. Each component of the training has been separately analyzed; shortcomings of the existing system of service training have been defined; and the ways to eliminate them have been suggested. The necessity of implementing the interaction between practical departments and institutions of higher education (IHE) in the process of service training on a permanent basis has been substantiated; the way how this interaction should take place has been explained, what it is aimed at and how it can lead to the evolution of the system of training in the process of service activity. The author has grounded the need to increase hours of enrollment status on some disciplines, and to introduce new disciplines into curricula. The author has also indicated the necessity of creating a new concept of service training, and suggested a new scientifically grounded model of training in the process of service activity. The author has substantiated the necessity of introducing a new model of education in the process of service activity, which is based on the effective interaction between the practical units and institutions of higher education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on the principles of scientific and methodological control over the training process, including the holding of classes and consultations, as well as the exchange of experience between institutions of higher education and practical units. Besides, the necessity of interaction and sharing knowledge in the process of service training with the structural units of the Ministry of Health of Ukraine, the State Service of Ukraine for Emergencies and other services and institutions that can provide the police officers with useful knowledge and skills has been substantiated.

Keywords: *National Police of Ukraine, training within the process of practical activity, service training, practical units, institutions of higher education, training model, functional training, general and profile training, tactical training, weapons training, physical training, pre-medical training, health and safety.*